

EFEKTYWNOŚĆ DZIAŁANIA FUNKCJONARIUSZY CENTRALNEGO BIURA ŚLEDZCZEGO W ZWALCZANIU PRZESTĘPCZOŚCI ZORGANIZOWANEJ

KATARZYNA LASKOWSKA

1. Centralne Biuro Śledcze jako struktura zajmująca się zwalczaniem przestępczości zorganizowanej w Polsce

W Polsce zwalczaniem przestępczości zorganizowanej zajmuje się Centralne Biuro Śledcze Komendy Głównej Policji (CBS). Niemal codziennie media informują społeczeństwo o kolejnej akcji, przeprowadzonej przez funkcjonariuszy tej jednostki, wobec członków i liderów struktur przestępczych. Te *newsy* podawane dosyć systematycznie i przekazywane kilkakrotnie przez kolejne stacje telewizyjne oraz radiowe często napawają obywateli strachem. Pozwalają sądzić, że żyje ono w bardzo niebezpiecznym kraju. W celu ukazania, że Policja podejmuje przedsięwzięcia zmierzające do zwalczania przestępczości zorganizowanej, w niniejszym opracowaniu zostaną ukazane efekty działań funkcjonariuszy CBS w tym zakresie.

Podstawą rozważań staną się informacje pochodzące, w szczególności, ze sprawozdań Policji¹ i raportów MSWiA. Do analiz wybrano lata 2001–2010 (czyli okres obejmujący pierwszy pełny rok działalności Centralnego Biura Śledczego – do współczesności).

Centralne Biuro Śledcze, za zgodą ministra spraw wewnętrznych i administracji, zostało powołane 15 kwietnia 2000 r. przez ówczesnego Komendanta Głównego Policji nadinsp. Jana Michnę. Nastąpiło to w wyniku połączenia dwóch samodzielnych jednostek zajmujących się zwalczaniem przestępczości zorganizowanej (Biura do Walki z Przestępczością Zorganizowaną KGP) oraz przestępczości narkotykowej (Biura do spraw Narkotyków). Potrzeba utworzenia „nowej formacji – jednolitej i scentralizowanej, podporządkowanej KGP, koncentrującej się na walce z przestępczością zorganizowaną i narkotykową” zaistniała po latach oddziaływania przez Policję na struktury przestępcze w Polsce². „Początki były bardzo trudne, a wyzwania stojące przed funkcjonariuszami CBS olbrzymie. Do ich zadań należało między innymi opracowanie aktualnej przestępczej mapy Polski

1 W szczególności będą to raporty zawarte na stronie internetowej: www.policja.pl

2 A. Misiuk (red.), Centralne Biuro Śledcze. Dziesięć lat doświadczeń (2000–2010), Szczytno 2010, s. 36.

z zaznaczonymi strefami wpływów «Pruszkowa» i «Wołomina», ustalenie liderów i członków oraz określenie struktur grup, czy ustalenie szlaków przemytniczych. Wszystko po to, by zlikwidować grupy przestępcze działające na terenie Polski i nie dopuścić do odbudowania struktur grup już rozbitych”³.

Dotychczasowe doświadczenia Policji wskazywały, że najczęściej działalność grup koncentruje się na trzech płaszczyznach przestępczości: kryminalnej, narkotykowej i ekonomicznej (gospodarczej). W związku z tym zadania CBS ukierunkowane zostały przede wszystkim na zwalczanie wymienionych kategorii nielegalnej aktywności struktur, jak również zorganizowanych przestępstw o charakterze transgranicznym i terrorystycznym.

W zakresie przestępczości kryminalnej, obejmującej m.in.: zabójstwa, rozboje, wymuszenia rozbójnicze, porwania dla okupu, terroryzm, do zadań funkcjonariuszy należy: „rozpoznawanie grup przestępczych prowadzących działania przestępcze o wysokim stopniu brutalizacji czynów – dokonujących zabójstw, przestępstw przy użyciu broni palnej, wymuszeń rozbójniczych, windykacji należności; zwalczanie przestępstw związanych z przemytem broni i amunicji, nielegalnym obrotem bronią palną i materiałami wybuchowymi; eliminacja zorganizowanych grup dokonujących przestępstw uprowadzeń dla okupu i wymuszeń haraczy; zwalczanie zorganizowanych grup przestępczych dokonujących przestępstw związanych z kradzieżą pojazdów, ich przemytem i legalizacją, kradzieżami z włamaniem; zwalczanie przestępczości związanej z prostytutką, zapobieganie handlowi ludźmi; realizacja zadań wynikających ze zwalczania zjawiska terroru kryminalnego, terroryzmu i ekstremizmu; rozpoznawanie i neutralizacja zorganizowanych struktur przestępczych zdominowanych przez przedstawicieli mniejszości etnicznych”⁴.

W zakresie przestępczości narkotykowej, obejmującej m.in.: produkcję, handel, przemyt narkotyków, do zadań funkcjonariuszy należy: „zwalczanie zorganizowanych grup przestępczych w zakresie produkcji i obrotu środkami odurzającymi, zarówno na terenie kraju, jak i w obrocie międzynarodowym; ujawnianie i likwidacja miejsc produkcji narkotyków syntetycznych (laboratoriów); współpraca z instytucjami i służbami międzynarodowymi w zakresie zwalczania przestępczości narkotykowej; rozpoznawanie i neutralizacja zorganizowanych struktur przestępczych zdominowanych przez przedstawicieli mniejszości etnicznych”⁵.

W zakresie przestępczości ekonomicznej, obejmującej m.in.: pranie brudnych pieniędzy, afery bankowe, giełdowe, korupcję, do zadań funkcjonariuszy należy: „przeciwdziałanie dokonywaniu przez grupy zorganizowane przestępstw polegających na oszustwach celno-podatkowych, związanych z obrotem towarami obję-

3 http://www.policja.pl/portal/pol/1/52707/10_lat_Centralnego_Biura_Sledczego_KGP.html

4 http://cbs.policja.pl/portal/cbs/379/9889/Podstawowe_zadania.html

5 *ibidem*

tymi akcyzą i wyłudzeniami podatku VAT oraz podatku dochodowego; zwalczanie zorganizowanych grup przestępczych czerpiących zyski z nielegalnego obrotu paliwami; przeciwdziałanie niezgodnym z prawem działaniom związanym z niewłaściwym wykorzystywaniem i dystrybucją środków finansowych pochodzących bezpośrednio z Unii Europejskiej; rozpoznawanie i przeciwdziałanie zjawisku prania pieniędzy; zwalczanie oszustw w sferze obrotu finansowego na szkodę instytucji finansowych, banków, towarzystw ubezpieczeniowych, giełd, firm leasingowych, funduszy inwestycyjnych i gospodarczego na szkodę przedsiębiorców; zwalczanie korupcji w zakresie prowadzonych spraw związanych z działalnością zorganizowanych grup przestępczych”⁶.

Zatem, jak wynika z katalogu zadań, ich realizacja polega na rozpoznawaniu (poprzez diagnozowanie, monitorowanie), wykrywaniu i ujawnianiu, następnie ograniczaniu (poprzez udaremnianie, neutralizowanie, likwidowanie, eliminowanie), a tym samym na przeciwdziałaniu oraz zwalczaniu wielokierunkowej aktywności członków, liderów oraz grup przestępczych. Ich realizacja pozwala chronić najbardziej istotne dobra społeczeństwa: życie, zdrowie, wolność, mienie, jak też interesy finansowe państwa. Odbывается się ona zarówno na płaszczyźnie krajowej, jak i międzynarodowej.

Realizacji przez funkcjonariuszy CBS wymienionych zadań służą instrumenty prawne będące w dyspozycji Policji, ułatwiające zwalczanie przestępczości zorganizowanej⁷. Zaliczyć do nich, przede wszystkim, należy: instytucję świadka anonimowego⁸, instytucję świadka koronnego⁹, tajnego agenta, kontrolę korespondencji, zakup kontrolowany, przesyłkę niejawnie nadzorowaną¹⁰, przepisy kryminalizujące udział w zorganizowanej grupie lub kierowanie grupą lub związkiem mającym na celu popełnianie przestępstw – art. 258 kk i art. 299 kk¹¹. Ponadto, działania funkcjonariuszy CBS wspierają: policyjne i pozapolicyjne bazy danych, analiza kryminalna¹², „biały wywiad”, międzynarodowa współpraca i wymiana informacji. Wymienione środki mają charakter jawny (ich podstawą są przepisy polskich

6 *Ibidem*

7 Szeroko na ten temat zob.: E. Zatyka, *Przestępczość zorganizowana w aspekcie prawa karnego materialnego*, (w:) E.W. Pływaczewski (red.), *Przestępczość zorganizowana*, Warszawa 2011, s. 210–249; E.M. Guzik–Makaruk, E. Jurgielewicz, *Zwalczanie przestępczości zorganizowanej w aspekcie prawa karnego procesowego*, (w:) E.W. Pływaczewski (red.), *Przestępczość zorganizowana*, Warszawa 2011, s. 250–302.

8 Kodeks postępowania karnego z dnia 6 czerwca 1997 r., Dz.U. Nr 89, poz. 555 ze zm.

9 Ustawa o świadku koronnym z dnia 25 czerwca 1997 r., Dz.U. Nr 114, poz. 738 ze zm.

10 Ustawa o Policji z dnia 6 kwietnia 1990 r., Dz.U. Nr 30, poz. 179 ze zm.

11 Kodeks karny z dnia 6 czerwca 1997 r., Dz.U. Nr 88, poz. 553 ze zm.

12 O jej przydatności zob.: M. Kobylas, *Wykorzystanie analizy kryminalnej w zwalczaniu przestępczości zorganizowanej*, (w:) E. Gruza, T. Tomaszewski, M. Goc (red.), *Problemy współczesnej kryminalistyki*, t. X, Warszawa 2006, s. 127 i n.; O. Krajniak, *Zastosowanie analizy kryminalnej w zwalczaniu przestępczości zorganizowanej* (w:) P. Wiliński (red.), *Prawo wobec wyzwań współczesności*, t. II, Poznań 2005, s. 3–10.

ustaw i przepisy prawa międzynarodowego) oraz niejawni (operacyjny)¹³. Zakres ich jest bardzo szeroki, także na tle innych państw¹⁴.

Sprawnemu funkcjonowaniu Centralnego Biura Śledczego sprzyja jego struktura, podlegająca na przestrzeni lat kilku zmianom. Przejawiały się one w powoływaniu lub likwidowaniu niektórych komórek organizacyjnych tej jednostki, zarówno w centrali, jak i w terenie. Struktura ulegała doskonaleniu i systematycznemu przystosowywaniu do potrzeb oraz zmieniających się warunków. Obecnie kierownictwo stanowią: dyrektor i trzech zastępców. W centrali struktura obejmuje Zarząd Operacji Specjalnych, Zarząd Ochrony Świadka Koronnego, Wydział Ogólny i Nadzoru, Wydział Wywiadu Kryminalnego, Wydział Aktów Terroru, Wydział do Zwalczania Zorganizowanej Przystępczości Kryminalnej, Wydział do Zwalczania Zorganizowanej Przystępczości Narkotykowej, Wydział do Zwalczania Zorganizowanej Przystępczości Ekonomicznej, Wydział Operacji Pościgowych, Wydział Operacji Międzynarodowych, Wydział Przetwarzania Informacji Niejawnych. Jednostki terenowe w postaci zarządów występują w Białymstoku, Bydgoszczy, Gdańsku, Gorzowie Wielkopolskim, Katowicach, Krakowie, Lublinie, Łodzi, Olsztynie, Poznaniu, Rzeszowie, Wrocławiu, Warszawie, Szczecinie, a jednostki na prawach zarządu – wydziały terenowe – w Kielcach i Opolu¹⁵.

Po przedstawieniu podstaw prawnych i organizacyjnych funkcjonowania CBS należało ukazać praktyczne aspekty działalności tej służby.

2. Rezultaty działalności funkcjonariuszy CBS w zakresie zwalczania aktywności zorganizowanych grup przestępczych w Polsce

2.1. Efekty działania funkcjonariuszy CBS w zakresie rozpoznawania i ujawniania zorganizowanych struktur przestępczych

Rozważania w tym zakresie będą dotyczyły analizy wyników pracy funkcjonariuszy CBS w zakresie rozpoznawania i ujawniania zorganizowanych struktur przestępczych oraz efektów procesowych realizowanych spraw.

Prowadzone przez funkcjonariuszy CBS działania pozwalają na przedstawienie liczby ujawnionych w ostatnich latach zorganizowanych grup przestępczych

13 Coraz częściej informacje uzyskane podczas czynności operacyjnych wykorzystywane są w procesie karnym, bowiem Policja nauczyła się je odpowiednio wykorzystywać. Zob. A. Rapacki, *Przystępczość zorganizowana w Polsce – subiektywne spojrzenie policjanta*, „Policja” 2005, nr 1, s. 15; J. Gołębiowski, *Praca operacyjna w zwalczaniu przystępczości zorganizowanej*, Warszawa 2008.

14 A. Misiuk (red.), *op. cit.*, s. 29.

15 http://cbs.policja.pl/portal/cbs/378/9888/Kierownictwo_i_struktura_biura.html [dostęp 10 grudnia 2011r.]

funkcjonujących na obszarze Polski. Informacje w tym zakresie zawiera Tabela nr 1.

Tabela nr 1. Liczba grup przestępczych ujawnionych przez CBS w Polsce w latach 2001–2010

Lata	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010
Liczba grup	485	522	351	262	296	246	348	425	500	547

Źródło: http://cbs.policja.pl/portal/cbs/380/9890/Raporty_z_dzialalnosci.html.

Jak wynika z danych zawartych w powyższej tabeli, najwięcej grup policjanci ujawnili w latach 2010, 2002, 2009, 2001, 2008 (od ponad 400 do ponad 500), najmniej w latach 2006, 2004, 2005 (poniżej 300).

W tym miejscu analiz należy zaznaczyć, że rzeczywiste liczby grup przestępczych działających na terenie Polski są bardzo trudne do określenia. Wynika to stąd, że przedstawiane przez CBS liczby rozpoznanych grup są wynikiem czynności operacyjno-rozpoznawczych i dochodzeniowo-śledczych prowadzonych w zorganizowanym świecie przestępczym, a więc uwzględniają także udział w nich osób, którym funkcjonariusze przypisali popełnienie określonych przestępstw, ale z braku wystarczających dowodów nie mogli im postawić zarzutu popełnienia czynu. Kolejny problem związany z określaniem liczby rozpoznanych grup wynika z dużej mobilności oraz zdolności łączenia się i dzielenia tych struktur. Trzeba przypomnieć, że zwłaszcza na początku nowego tysiąclecia w świecie przestępczym nastąpiły poważne zmiany. W miejsce rozbitych przez Policję kilku dużych grup przestępczych o zasięgu ogólnokrajowym zaczęło powstawać sporo nowych mniejszych. Zaznaczały one swą obecność tym, że dążyły do przejęcia części obszarów i sfer wpływów po zneutralizowanych strukturach, podporządkowały lub wchłaniały lokalne nieduże grupy. Były one dosyć specyficzne, bowiem nie posiadały kodeksu zasad, reguł, norm honorowych, miały trudności z utrzymaniem lojalności w obrębie własnej grupy. Dążyły do szybkiego zdobycia dużych pieniędzy.

Oceniając przedstawione dane, z jednej strony niepokoi fakt, że liczby ujawnionych grup rosną w ostatnich latach, co może być przejawem wzmożonej aktywności tych struktur, a z drugiej strony ma wydzźwięk pozytywny, gdyż taka tendencja jest z pewnością wynikiem większej wykrywalności organów ścigania.

W tym miejscu analiz należało przedstawić dane o ilości osób działających w zorganizowanych grupach przestępczych. Informacje przedstawia Tabela nr 2.

Tabela nr 2. Liczba osób pozostających w zainteresowaniu CBS w związku z działalnością w zorganizowanych grupach przestępczych w Polsce w latach 2001–2010

Lata	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010
Liczba osób	5.281	6.134	3.426	2.686	3.377	2.644	3.692	4.858	5.118	5.615

Źródło: http://cbs.policja.pl/portal/cbs/380/9890/Raporty_z_dzialalnosci.html.

Jak wynika z Tabeli nr 2, liczby wskazują na udział lub powiązania pewnej części społeczeństwa z zorganizowanymi przestępcami. Na podstawie danych z ostatnich lat zauważyć można, że liczby, ukazujące obecną sytuację i tę sprzed 10 lat, są niemal identyczne. Wprawdzie, w analizowanym okresie, wykazują wahania od 2,5 tys. osób do ponad 6 tys., ale wzrost od 2007 r. pozwala stwierdzić coraz większą aktywność społeczeństwa w zorganizowanej przestępczości. Ukazane tendencje (spadki i wzrosty liczb) związane były, z pewnością, ze zmianami w sytuacji społeczno-gospodarczej w Polsce w ostatnich latach, między innymi z ruchami migracyjnymi z naszego kraju w poszukiwaniu pracy (zwłaszcza po wejściu do Unii Europejskiej), rozwojem państwa oraz kryzysem ekonomicznym, a także większą efektywnością wykrywczą organów państwowych (w tym Policji).

Jednakże, należy podkreślić, że od lat motywy wstępowania do grup mają, w szczególności, charakter ekonomiczny: brak pracy, trudności z jej znalezieniem, brak źródeł dochodów czy osiąganie niskich zarobków osób pracujących. Pozostałe przyczyny stanowią: dążenie do osiągnięcia dużych dochodów w krótkim czasie oraz potrzeba realizacji innych potrzeb jednostki: okazywania siły i dominacji, co zapewniała grupa.

Jak wiadomo, w grupie przestępczej istotną rolę odgrywa przywódca (lider). Jest to najczęściej osoba z przeszłością kryminalną, posiadająca dominującą pozycję w środowisku przestępczym i odpowiedni zasięg oddziaływania. Ustalenie go, w ramach prowadzonych przez Policję czynności, jest bardzo ważne. Liczby rozpoznanych przez CBS liderów przedstawia poniższa tabela.

Tabela nr 3. Liczba liderów zorganizowanych grup przestępczych zidentyfikowanych przez CBS w Polsce w latach 2001–2010

Lata	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010
Liczba liderów	744	790	391	324	372	256	341	382	455	453

Źródło: http://cbs.policja.pl/portal/cbs/380/9890/Raporty_z_dzialalnosci.html.

Dane zawarte w Tabeli nr 3 ukazują znaczne liczby rozpoznanych przez Policję liderów grup przestępczych. Najwięcej zidentyfikowano ich w 2002 r.

i 2001 r., najmniej w 2006 r. i 2004 r. Ostatnie lata wskazują na wzrost tej liczby, a minimalny spadek – tylko w 2010 r. Jednakże należy podkreślić, że nie tylko ilość przywódców ma znaczenie w rozwoju świata przestępczego, ale także ich jakość. Zatem istotne jest, że współczesnych liderów charakteryzuje: młodość, brutalność, bezwzględność, pozbawienie skrupułów, brak hamulców do popełnienia jakiegokolwiek przestępstwa, brak zasad, dążenie do szybkiego osiągnięcia znacznych zysków¹⁶.

Na potrzeby rozważań należało ustalić też strukturę grup związaną z ich składem narodowościowym. Informacje w tym zakresie ukazuje Tabela nr 4.

Tabela nr 4. Struktura grup przestępczych w Polsce ustalona przez CBS w latach 2001–2010

L.p.	Struktura grup	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010
1.	polskie	388	417	289	227	258	217	326	385	448	501
2.	międzynarodowe	77	86	49	32	38	28	19	32	38	36
3.	etniczne	9	10	8	3	0	0	0	0	0	0
4.	rosyjskojęzyczne	11	9	5	0	0	1	3	5	10	7
5.	cudzoziemskie	*	*	*	*	*	*	*	3	4	3

Źródło: http://cbs.policja.pl/portal/cbs/380/9890/Raporty_z_dzialalnosci.html i obliczenia własne
* do 2007r. brak w statystyce takiej kategorii grup.

Jak wynika z powyższych informacji, zdecydowaną większość grup działających w Polsce stanowią struktury złożone z obywateli polskich, w mniejszym stopniu – utworzone z obywateli innych państw. W tej, wymienionej jako drugiej kategorii, największą aktywność w ostatnich latach wykazywali przede wszystkim obywatele krajów byłego Związku Radzieckiego (Ukrainy, Białorusi, Litwy, Rosji, Azerbejdżanu, Armenii, Łotwy), krajów bałkańskich (Bułgaria, Albania), Azji (Wietnam), Europy Zachodniej (Holandii, Niemiec, Włoch), a także krajów Ameryki Środkowej i Południowej. Występowanie na obszarze naszego kraju grup z czynnikiem cudzoziemskim (zarówno grup homogenicznych, jak i heterogenicznych) sprzyja umiędzynarodowieniu i rozwojowi kontaktów ze światem przestępczym innych państw¹⁷.

Dokonując charakterystyki grup, należało ukazać też ustalone przez CBS kierunki ich działania. Przedstawia je Tabela nr 5.

16 A. Stelmach, Zwalczanie przestępczości zorganizowanej w Polsce. Wyzwania dla Policji, (w:) A. Szymaniak, W. Ciepela (red.), Policja w Polsce. Stan obecny i perspektywy, t. I., Poznań 2007, s. 113.

17 Interesujące jest to, że obserwuje się ekspansję polskich grup do krajów Europy Zachodniej (gł. Francji, Hiszpanii, Włoch), krajów skandynawskich czy USA.

Tabela nr 5. Ustalone przez CBS kierunki działania grup przestępczych w Polsce w latach 2001–2010

L.p.	Charakter grupy	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010
1.	kryminalne	159	178	90	66	66	49	74	103	107	90
2.	gospodarcze	129	151	108	94	109	88	118	131	164	177
3.	narkotykowe	134	133	109	67	84	85	121	147	167	213
4.	multi przestępcze – wielokierunkowe	63	60	44	35	37	24	35	44	62	67
5.	ogółem	485	522	351	262	296	246	348	425	500	547

Źródło: http://cbs.policja.pl/portal/cbs/380/9890/Raporty_z_dzialalnosci.html i obliczenia własne

Jak wynika z powyższej tabeli, w świetle ustaleń funkcjonariuszy CBS, w analizowanym okresie najwięcej grup funkcjonowało w przestępczości gospodarczej i narkotykowej, nieco mniej w kryminalnej¹⁸. Charakterystyczną tendencją ostatnich lat jest też to, że coraz więcej grup kryminalnych interesuje się udziałem w przestępczości ekonomicznej i narkotykowej. Nie można też nie dostrzec prowadzenia przez grupy działalności multi przestępczej, przynoszącej zyski z różnych dziedzin. Policja coraz częściej obserwowała sytuacje, w których grupy wykazujące dotąd aktywność w jednej dziedzinie przestępczej przekształcały się w struktury wielokierunkowe. Należy zauważyć, że ewolucja działalności w multi przestępczą świadczy o przechodzeniu grup na wyższy poziom organizacji.

Z rozpoznania policyjnego wynika, że aktywność grup kryminalnych nasila się w obszarze handlu ludźmi i przestępstw związanych z prostytutką, a spada w zakresie wymuszeń rozbójniczych, fałszowania pieniędzy, kradzieży samochodów. Natomiast grupy gospodarcze dokonują najczęściej wyłudzenia podatku akcyzowego oraz podatku VAT. Zajmują się produkcją i przemytem towarów wysokoakcyzowych (wyroby spirytusowe, tytoniowe, paliwa), popełniają przestępstwa na rynku kapitałowym, bankowym, ubezpieczeń, pranie pieniędzy, przestępstwa związane z zamówieniami publicznymi, przestępstwa na szkodę interesów finansowych UE, przestępstwa związane z naruszeniami własności intelektualnej. Grupy narkotykowe zajmują się przede wszystkim produkcją (głównie amfetaminy), wprowadzaniem do obrotu (amfetaminy, konopi) oraz przemytem różnych narkotyków (zwłaszcza marihuany i haszyszu z Holandii, kokainy z Ameryki Południowej, heroiny z Afganistanu).

Należy przy tym zaznaczyć, że główne źródło dochodów grup stanowi przestępczość ekonomiczna i narkotykowa. Natomiast przestępczość kryminalna jest wykorzystywana do gwarantowania bezpieczeństwa realizowanych interesów oraz

18 Potwierdzają to również badania akt spraw karnych przeprowadzone przez O. Krajniak. Zob.: O. Krajniak, Zorganizowane grupy przestępcze. Studium kryminalistyczne, Warszawa 2011, s. 187.

dbałości o bezpieczeństwo zewnętrzne. Służy też do wymuszania posłuszeństwa i dyscypliny wewnątrz grupy¹⁹.

Przedstawiony statystyczny obraz działalności zorganizowanych grup przestępczych w Polsce daje wyobrażenie o ilości i zakresie sfer ich występowania. Posiłkując się tymi liczbami, należy jednakże pamiętać, że dane te dotyczą jedynie ujawnionej działalności struktur²⁰. Jak wiele z nich nie poddaje się kontroli państwowej, trudno jest ustalić.

Ponadto, na tle analiz ilościowych w zakresie działalności zorganizowanych struktur istotne są przemiany w funkcjonowaniu świata przestępczego. W ostatnich latach nastąpiła konsolidacja wewnątrz grup, widoczna jest dbałość o poszanowanie terytoriów i wpływów oraz rodzajów przestępstw. Grupy przestały demonstracyjnie okazywać siłę oraz ukazywać swoje bogactwo, a konflikty zaczęły rozwiązywać pokojowo. Wpłynęło to na podniesienie konspiracji działań, bezpieczeństwo grup, zamknięcie ich na zewnątrz. Z rozpoznania policyjnego wynika²¹, że zdarza się nawet, że przywódcy różnych grup utrzymują ze sobą kontakty, dzięki czemu nie wchodzą sobie w drogę w realizacji swoich przedsięwzięć. Nierzadko współpracują, świadcząc wzajemnie usługi, czy przekazując informacje.

2.2. Efekty procesowe działania funkcjonariuszy CBS w zakresie neutralizacji/eliminacji/likwidacji zorganizowanych struktur przestępczych

Prowadzone przez funkcjonariuszy działania prowadzą do ograniczania aktywności zorganizowanych grup w Polsce. Odbywa się to poprzez zatrzymywanie, stawianie zarzutów członkom i liderom tych struktur oraz ich aresztowanie. Ponadto, czynności dokonywane przez policjantów zmuszają niejednokrotnie przestępców do ukrywania się na terenie Polski, jak też do ucieczki za granicę²², co osłabia możliwości prowadzenia w naszym kraju nielegalnej działalności. Informacje w tym zakresie zawiera Tabela nr 6.

19 Szerzej: K. Laskowska, Obszary działalności zorganizowanych struktur przestępczych w Polsce, (w:) E.W. Pływaczewski (red.), *Przestępczość zorganizowana*, Warszawa 2011, s. 82 i n.

20 O problemie ich „ciemnej liczby” zob.: B. Hołyst, „Ciemna liczba” przestępczości zorganizowanej, (w:) B. Hołyst, E. Kube, R. Schulte (red.), *Przestępczość zorganizowana w Niemczech i Polsce i jej implikacje społeczno-ekonomiczne*, Warszawa–Münster–Łódź 1998, s. 169 i n.

21 J. Gołębiewski, *Przestępczość zorganizowana w Polsce z perspektywy Centralnego Biura Śledczego*, (w:) E.W. Pływaczewski (red.), *Przestępczość zorganizowana. Świadek koronny. Terroryzm*. W ujęciu praktycznym, Kraków 2005, s. 193.

22 Wielu polskich przestępców ukrywa się w innych państwach, na obszarze których również uczestniczą w nielegalnej działalności. Zob.: Krajowy program przeciwdziałania i zwalczania przestępczości zorganizowanej na lata 2012–2016, Departament Analiz i Nadzoru MSWiA, Warszawa 2011, s. 96.

Tabela nr 6. Liczba zorganizowanych grup przestępczych wyeliminowanych przez CBS w latach 2001–2010 na tle ogólnej liczby ujawnionych grup przestępczych w Polsce

Lata	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010
Liczba wyeliminowanych grup	240	244	250	179	139	143	179	159	155	150
Liczba ujawnionych grup	485	522	351	262	296	246	348	425	500	547
%	49,48	46,74	71,72	68,32	46,95	58,13	51,43	37,41	31,00	27,43

Źródło: http://cbs.policja.pl/portal/cbs/380/9890/Raporty_z_dzialalnosci.html i obliczenia własne

Jak wynika z informacji zawartych w Tabeli nr 6, najwięcej grup funkcjonariusze CBS wyeliminowali w latach 2001–2003. W ostatnich latach dokonywali tego rzadziej. Oceniając skalę eliminowanych grup na tle liczby ujawnianych struktur przestępczych, należy stwierdzić, że relatywnie najskuteczniejsi policjanci byli w latach 2003–2004 i 2006–2007. Ostatnie trzy lata ukazują najniższą w historii CBS efektywność w zakresie neutralizowania działalności grup. Może to niepokoić, gdyż ich liczby w tym okresie wykazywały tendencję rosnącą. Z pewnością, trudności z eliminowaniem grup tkwią w nasilającej się w ostatnich latach konsolidacji grup dbających coraz bardziej o swoje bezpieczeństwo.

Następnie należało ukazać liczby liderów zorganizowanych grup przestępczych wyeliminowanych przez CBS w Polsce w latach 2001–2010 i odnieść je do ogólnej liczby liderów ujawnionych.

Tabela nr 7. Liczba liderów zorganizowanych grup przestępczych wyeliminowanych przez CBS w latach 2001–2010 na tle ogólnej liczby liderów ujawnionych w Polsce

Lata	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010
Liczba liderów wyeliminowanych	b.d.	b.d.	195	154	162	165	193	152	179	165
Liczba liderów zidentyfikowanych	744	790	391	324	372	256	341	382	455	453
%	b.d.	b.d.	49,87	47,53	43,54	64,45	56,59	39,79	39,34	36,42

Źródło: http://cbs.policja.pl/portal/cbs/380/9890/Raporty_z_dzialalnosci.html i obliczenia własne

Dane zawarte w Tabeli nr 7 ukazują utrzymującą się, niezależnie od ilości zidentyfikowanych grup i przywódców, dosyć stałą tendencję eliminowania rocznie od ok. 150 do ok. 200 liderów. Natomiast odsetek przywódców wyeliminowanych do zidentyfikowanych przez CBS był najwyższy w okresie 2006–2007, a najniższy w ostatnich trzech latach. Należy zauważyć, że ze względu na dużą żywotność świata przestępczego przejmowanie przez innych członków „schedy” po zneutrali-

lizowanych liderach następuje w sposób szybki i sprawny. Miejsce wyeliminowanych przywódców zajmują kolejne osoby stojące wysoko w hierarchii grupy. W ocenie Policji²³, podczas pobytu w placówkach penitencjarnych dzięki telefonom komórkowym i osobistym kontaktom niestety „nadal kierują przestępstwami, zlecają ich dokonywanie, usiłują wpływać na decyzje wymiaru sprawiedliwości”²⁴. Niepokojący jest przy tym fakt, że eliminowani liderzy niejednokrotnie po odbyciu kary powracają do aktywności przestępczej. Posiadając już duże doświadczenie, wiedzę o mechanizmach funkcjonowania grup przestępczych, dążą do odbudowania nielegalnych struktur. Swoją powrót nierzadko demonstracyjnie zaznaczają przemocą, brutalnością.

W wyniku prowadzonych przez funkcjonariuszy CBS działań wszytne są postępowania przygotowawcze w sprawach dotyczących aktywności zorganizowanych grup przestępczych na terenie Polski. Informacje w tym zakresie zawiera Tabela nr 8.

Tabela nr 8. Liczba wszczętych przez CBS postępowań przygotowawczych dotyczących działalności zorganizowanych grup przestępczych w Polsce w latach 2001–2010

Lata	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010
Liczba postępowań	582	765	591	651	748	719	867	1.931	1.117	1.204

Źródło: http://cbs.policja.pl/portal/cbs/380/9890/Raporty_z_dzialalnosci.html.

Jak wynika z danych zawartych w Tabeli nr 8, liczby wszczętych postępowań nie wykazują stałej tendencji. Są one związane z liczbą eliminowanych grup i ich liderów. Dlatego należy na nie patrzeć z uwzględnieniem tych danych. Z analizy raportów policyjnych wynika, że prowadzone postępowania dotyczą najczęściej spraw o przestępstwa przeciwko obrotowi gospodarczemu, z kodeksu karnego skarbowego, o produkcję, dystrybucję i przemyt narkotyków, o zabójstwa, pranie pieniędzy, korupcję, zorganizowaną kradzież samochodów, fałszerstwa pieniędzy, rozboje i wymuszenia rozbójnicze, handel ludźmi, handel bronią i materiałami wybuchowymi.

W ramach prowadzonych postępowań stawiane są zarzuty podejrzanym członkom i liderom struktur przestępczych. Dane w tym zakresie przedstawia Tabela nr 9.

23 J. Gołębiowski, *Przestępczość zorganizowana...*, s. 194.

24 Potwierdza to Służba Więzienna. Zob.: J. Pomiankiewicz, *Członkowie zorganizowanych grup przestępczych w aresztach śledczych i zakładach karnych – zagrożenia dla Służby Więziennej i podejmowane przeciwdziałania*, (w:) L. Paprzycki, Z. Rau (red.), *Praktyczne elementy zwalczania przestępczości zorganizowanej i terroryzmu. Nowoczesne technologie i praca operacyjna*, Warszawa 2009, s. 699.

Tabela nr 9. Liczba członków podejrzanych o udział w zorganizowanej grupie oraz liczba liderów zorganizowanych grup podejrzanych o kierowanie grupą lub związkiem mającym na celu popełnianie przestępstw w Polsce w latach 2001–2010

Lata	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010
Liczba podejrzanych członków, wobec których postawiono zarzuty z art. 258 §1 i 2 kk.	968	1.142	1.124	1.130	1.135	1.432	2.003	1.575	1.657	1.731
Liczba podejrzanych liderów, wobec których postawiono zarzuty z art. 258 § 3 kk.	b.d.	b.d.	130	154	136	165	193	152	179	165
Ogólna liczba podejrzanych członków i liderów z art. 258 kk.	b.d.	b.d.	1.254	1.284	1.271	1.597	2.196	1.727	1.836	1.896

Źródło: Raport o stanie bezpieczeństwa w Polsce w 2010 roku, MSWiA, Warszawa 2011, s. 90–91.

Dane zawarte w Tabeli nr 9 wskazują, że podejrzani są częściej członkowie niż liderzy grup, co jest naturalne ze względu na znacznie większe liczby uczestników niż przywódców struktur przestępczych. Taka sytuacja związana też jest z trudnościami w przypisywaniu konkretnym osobom kierowania grupą.

Następnie należało ustalić, jak często Policja stawia zarzuty udziału lub kierowania strukturami przestępczymi w porównaniu do liczby członków grup. Ilustruje to Tabela nr 10.

Tabela nr 10. Liczba podejrzanych z art. 258 kk. na tle liczby osób pozostających w zainteresowaniu CBS w związku z działalnością w zorganizowanych grupach przestępczych w Polsce w latach 2001–2010

Lata	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010
Liczba członków zorganizowanych grup przestępczych	5.281	6.134	3.426	2.686	3.377	2.644	3.692	4.858	5.118	5.615
Ogólna liczba podejrzanych z art. 258 kk	b.d.	b.d.	1.254	1.284	1.271	1.597	2.196	1.727	1.836	1.896
%	b.d.	b.d.	36,60	47,80	42,92	60,40	59,47	35,54	35,87	33,76

Źródło: http://cbs.policja.pl/portal/cbs/380/9890/Raporty_z_dzialalnosci.html i obliczenia własne

Dane zawarte w Tabeli nr 10 ukazują, że największej części rozpoznanych członków grup postawiono zarzuty w 2006 i 2007 r., a najmniejszej – w trzech ostatnich latach.

W ramach prowadzonych postępowań przygotowawczych stosowane są środki zapobiegawcze wobec podejrzanych członków grup. Ich rodzaje i skalę ukazuje Tabela nr 11.

Tabela nr 11. Liczba środków zapobiegawczych zastosowanych w sprawach dotyczących działalności zorganizowanych grup przestępczych w Polsce w latach 2001–2010

Lata	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	ogółem
Liczba tymczasowych aresztowań	1.621	1.811	1.922	1.842	2.009	2.054	2.312	1.824	1.827	1.905	19.127
Liczba dozorów policyjnych	566	787	705	981	924	842	1.609	1.517	1.553	1.597	11.081
Liczba poręczeń majątkowych	248	346	340	521	535	731	1.377	1.330	1.086	1.044	7.558
Liczba listów gończych	149	130	141	127	134	150	195	148	158	154	1.486

Źródło: http://cbs.policja.pl/portal/cbs/380/9890/Raporty_z_dzialalnosci.html i obliczenia własne

Jak wynika z danych zawartych w Tabeli nr 11, wobec zorganizowanych przestępców najczęściej stosowane są środki zapobiegawcze w postaci tymczasowego aresztowania, a w następnej kolejności środki wolnościowe: dozór i poręczenie majątkowe. Niemalże na stałym poziomie utrzymuje się liczba listów gończych (z wyjątkiem 2007 r.).

Omawiając problematykę działalności w Polsce grup przestępczych należy podkreślić, że dążą one w sposób zdecydowany do ukrycia mienia uzyskanego nielegalną drogą. Inwestują je najczęściej w nieruchomości, ruchomości, przedsiębiorstwa, piorąc w ten sposób pieniądze oraz przenoszą prawo własności na inne osoby. Utrudniają dostęp do informacji o rodzaju i wartości mienia pochodzącego z przestępstw. Dlatego też analizując problemy efektywności CBS, w niniejszym opracowaniu należało ukazać także wartość mienia zabezpieczonego i odzyskanego przez funkcjonariuszy w sprawach dotyczących działalności zorganizowanych grup przestępczych. Autorka podjęła próbę ustalenia tych liczb, jednakże braki danych za poszczególne lata lub występowanie w raportach policyjnych łącznych wartości mienia zabezpieczonego i odzyskanego uniemożliwiły opracowanie tej kwestii. Ustalono jedynie, że w ostatnich latach wynosi ona średniorocznie od ok. 200 do 250 mln zł. Na tę kwotę składa się wartość samochodów, nieruchomości, kont (z wyłączeniem narkotyków i innych towarów z przemytu). Istotne jest zatem monitorowanie przez Policję sytuacji materialnej członków i liderów grup. Ich bogacenie się świadczy o rozwoju działalności nielegalnych struktur.

W tym miejscu rozważań należy zaznaczyć, że ukazane problemy przestępczości zorganizowanej wpływały na kierunki działalności funkcjonariuszy CBS²⁵. Od

25 J. Gołębiowski, Rozwiązania organizacyjne i prawne oraz formy i metody pracy operacyjnej – pięcioletnie doświadczenia Centralnego Biura Śledczego Komendy Głównej Policji, (w:) M. Wierzbicki, M. Kobylas, B. Płuciński (red.), *Wschodnia granica Unii Europejskiej – transgraniczna przestępczość zorganizowana. Rozpoznanaj zagrożenia, skutecznie zwalczaj*, Szczytno 2005, s. 67–69.

początku swego istnienia borykało się ono z przestępczością o charakterze bandyckim, przejawiającą się przede wszystkim w rozbojach i wymuszeniach rozbójniczych, porwaniach dla okupu, przestępstwach z użyciem materiałów wybuchowych i broni palnej. Była to przestępczość bardzo widoczna, odczuwalna i dokuczliwa społecznie. Z upływem czasu grupy zaczęły osiągać dochody z przestępczości narkotykowej i ekonomicznej, które stanowiły finansowe podłoże jej funkcjonowania i dalszego rozwoju. Policja musiała więc zintensyfikować swoje działania, zarówno wobec krajowych, jak i międzynarodowych grup narkotykowych, co przyniosło widoczne efekty. Wobec stosowania przez sprawców wyrafinowanych metod popełniania przestępstw ekonomicznych, umiętnego łączenia pieniędzy czystych i brudnych w prowadzonej przez nich „legalnej” działalności gospodarczej musiała ona pokonywać szereg trudności związanych ze ściganiem tej kategorii czynów. Obecnie, jak wynika z informacji MSWiA,²⁶ nie zaobserwowano ukształtowania się bardzo dużych, obejmujących znaczną część kraju grup przestępczych. Natomiast powstaje dużo struktur o niewielkim składzie osobowym, niezwiązanych ściśle ze sobą, współpracujących tylko w określonych przedsięwzięciach.

W realizacji powierzonych zadań dotyczących zwalczania przestępczości zorganizowanej w Polsce Policja, na co wskazywał już kilka lat temu A. Rapacki²⁷ napotyka szereg problemów, przede wszystkim: problemy z systemowym gromadzeniem i przetwarzaniem informacji, nie zawsze trafione decyzje kadrowe, związane ze zbyt dużym wpływem polityków w tym zakresie, trudności we współpracy wielu organów zajmujących się przeciwdziałaniem przestępczości w Polsce, zbyt mała liczba funkcjonariuszy Policji posiadających specjalistyczną wiedzę dotyczącą mechanizmów popełniania niektórych przestępstw (zwłaszcza gospodarczych), brak skutecznego systemu ochrony uczciwych policjantów przez pomówieniami, kompetencji itd. Należy zauważyć, że owe trudności są coraz skuteczniej ograniczane czy eliminowane. Stało się to możliwe zwłaszcza po wejściu Polski do Unii Europejskiej, gdy zaistniała możliwość tworzenia nowych baz danych²⁸, często o charakterze europejskim. Wobec nowych zagrożeń postawiono na podnoszenie kwalifikacji policjantów oraz efektywniejsze wykorzystywanie doświadczenia funkcjonariuszy, wyposażenie ich w nowoczesną technikę, a także podnoszenie poziomu współpracy ze Strażą Graniczną, Służbą Celną, Agencją Bezpieczeństwa Wewnętrznego, Centralnym Biurem Antykorupcyjnym, Służbą Więzienną, Generalnym Inspektorem Informacji Finansowej, organami kontroli skarbowej oraz zacieśnianie współpracy polskich organów ścigania z odpowiednikami z innych państw.

26 Raport o stanie bezpieczeństwa w Polsce w 2010 roku, MSWiA, Warszawa 2011, s. 80.

27 A. Rapacki, *Przestępczość zorganizowana...*, s. 19.

28 Zob.: J.W. Wójcik, *Przeciwdziałanie przestępczości zorganizowanej. Zagadnienia prawne, kryminologiczne i kryminalistyczne*, Warszawa 2011, s. 427–454.

Na zakończenie przeprowadzonych analiz nasuwa się następujące pytanie: czy funkcjonariusze CBS efektywnie zwalczają przestępczość zorganizowaną w Polsce? Dążąc do udzielenia odpowiedzi pojawia się kolejne: na czym owa skuteczność ma polegać i według jakich kryteriów można ją oceniać?

Z informacji podawanych w sprawozdaniach z działalności CBS za poszczególne lata wynika, że ewaluacja pracy funkcjonariuszy CBS następuje poprzez pryzmat ilości ujawnionych grup przestępczych, ich członków i liderów, ustalonego zakresu ich działalności, liczby wyeliminowanych struktur i ich uczestników, liczby postępowań i postawionych zarzutów oraz wartości zabezpieczonego mienia.

Dokonana na potrzeby niniejszego opracowania analiza informacji o działaniach podejmowanych przez funkcjonariuszy CBS, uwzględniająca powyższe kryteria, prowadzi do ustalenia, że:

- Policja posiada rozpoznanie świata przestępczego: typuje i monitoruje członków oraz liderów grup przestępczych, posiada wiedzę o ich składzie narodowościowym i zakresie przestępczej aktywności²⁹. Występujący w ostatnich latach wzrost liczb ustalonych grup i ich członków jest efektem czynności wykrywczych prowadzonych przez funkcjonariuszy również w poprzednich latach, jest rezultatem długofalowo realizowanych spraw. Jest też przejawem coraz większego zainteresowania przez społeczeństwo udziałem w zorganizowanej przestępczości.
- Policja eliminuje grupy i ich uczestników. Obserwowany w ostatnich latach spadek liczby zneutralizowanych grup świadczy o mobilności i żywotności świata przestępczego, a tym samym może przekonywać o nieco mniejszej skuteczności działań Policji w tym zakresie.
- Policja pozbawia grupy mienia i korzyści pochodzących z przestępstw. Ich wartość jest znaczna.

Z powyższych informacji wynika, że ocena efektywności działań CBS jest trudna, a na pewno niejednoznaczna. Łatwo jest bowiem wpaść w pułapkę, oglądając tylko liczby, które w określonych sytuacjach, zdaniem społeczeństwa, powinny być większe, w innych – mniejsze. A jeśli tak się nie dzieje, wówczas łatwo jest wyniki pracy Policji poddawać krytyce. Dlatego A. Rapacki³⁰ postuluje wręcz, by „zerwać z dotychczasową praktyką oceny jednostek policji [...] przez pryzmat statystyki. Powoduje to bowiem zakłamanie obrazu przestępczości i prowadzi czę-

29 Jednakże być może wiemy o niej tylko tyle, ile jej uczestnicy pozwalają ujawnić, bo jak podkreśla E.W. Pływaczewski, „dostrzegalna przestępczość jest źle zorganizowaną przestępczością”. A przecież wiadomo, że jej fenomen leży w dobrej organizacji i skrytości działań. Zob.: E. Pływaczewski, Główne tendencje rozwojowe przestępczości zorganizowanej w Polsce, „Białostockie Studia Prawnicze” 2009, nr 6, s. 115.

30 A. Rapacki, Przemoc w Polsce po wstąpieniu do Unii Europejskiej (stan rzeczywisty, prognozy, kierunki, przeciwdziałania), (w:) E.W. Pływaczewski (red.), Przemoc zorganizowana. Świadek koronny. Terroryzm. W ujęciu praktycznym, Kraków 2005, s. 557.

sto do niewłaściwych wniosków.” Zatem, dokonując oceny, należy pamiętać także o jakości i stopniu trudności prowadzonych przez funkcjonariuszy spraw dotyczących najgroźniejszych przestępstw naruszających bezpieczeństwo społeczeństwa oraz państwa.

Ponadto, w tym miejscu należy zauważyć, że powyższa ocena nie może być pełna. By była ona całościowa i rzetelna, powinna uwzględniać w każdym analizowanym roku sytuację, w której przychodzi funkcjonariuszom CBS pracować, obejmującą w szczególności stan kadrowy służby, poziom jej wyposażenia technicznego, posiadane uprawnienia, zakres ochrony prawnej³¹ oraz płaszczyzny współpracy międzynarodowej. Bez tak dokładnej wiedzy trudno jest uczciwie ocenić skuteczność działań podejmowanych przez policjantów. Tak dogłębnej analizy może dokonać jedynie Policja i MSWiA.

Podsumowując, całkowite wyeliminowanie przestępczości – w tym zorganizowanej – z życia społecznego nie jest możliwe. Natomiast zawsze należy dbać o skuteczne i wymierne podnoszenie efektywności działań służb zajmujących się jej zwalczaniem. Szczególny nacisk należy zatem położyć na systematyczne zwiększanie skuteczności w zakresie faktycznej neutralizacji grup i intensyfikowanie czynności umożliwiających stawianie zarzutów w związku z działalnością w grupach oraz na pozbawianie sprawców owoców przestępstwa. W związku z tym należy stale podnosić kwalifikacje funkcjonariuszy CBS, motywować ich finansowo, zapewniać poczucie bezpieczeństwa, a rezultaty będą coraz lepsze.

31 Z badań wynika, że podstawowym powodem braku poczucia bezpieczeństwa wśród funkcjonariuszy CBS w związku z wykonywaniem przez nich obowiązków służbowych jest brak instrumentów ochrony prawnej, co w pewnym stopniu wpływa na jakość ich służby. Zob.: E.M. Guzik–Makaruk, Poczucie bezpieczeństwa i zagrożenia w związku z wykonywaniem obowiązków służbowych, (w:) E.M. Guzik–Makaruk (red.), Poczucie bezpieczeństwa obywateli w Polsce. Identyfikacja i przeciwdziałanie współczesnym zagrożeniom, Warszawa 2011, s. 99.